

І. А. Колодійчук

Екологічні чинники впливу на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону

Акцентовано на значній ролі екологічних чинників у розвитку сталого туризму. Визначено сутність конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери в контексті екологічної складової. Наголошується на необхідності перегляду підходів до оцінювання впливу на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери різних чинників, зокрема екологічних, зумовлених глобальними перетвореннями, пандемією, військовою агресією тощо. Обґрунтовано основні елементи, які впливають на екологічну стабільність туристично-рекреаційної сфери і до яких відносимо збалансоване використання ресурсів, збереження біорізноманіття, зменшення рівня забруднення довкілля та відходів. Виокремлено групи керованих і некерованих екологічних чинників впливу на конкурентоспроможність туризму та рекреації. Визначено алгоритм та екологічні показники, за якими здійснено оцінювання впливу екологічних чинників на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери. Указується на те, що в умовах війни та поствоєнного періоду оцінювання впливу екологічних чинників і прогнозування їхніх наслідків для конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону ускладнюється через необхідність її здійснення з різних позицій. Запропоновано методи та стратегії, які сприятимуть досягненню сталого розвитку туристично-рекреаційної галузі.

Ключові слова: туристично-рекреаційна сфера, конкурентоспроможність, оцінювання, екологічні чинники, регіон, сталий розвиток.

Постановка проблеми. У сучасних умовах екологічна складова набуває дедалі більшого значення для індустрії туризму та рекреації, оскільки все більше туристів звертають увагу на ставлення суб'єктів господарювання до навколишнього природного середовища, екологічну політику та соціальну відповідальність щодо довкілля. Отже, екологічно відповідальні підприємства та регіони, які активно впроваджують екологічні стандарти та практику, мають більше шансів на успіх у туристичній галузі, збільшуючи попит на свої продукти та послуги, а, отже, і прибуток.

Конкурентоспроможність у контексті екологічної складової визначається здатністю туристично-рекреаційних підприємств і регіонів до забезпечення високого рівня екологічної якості продукту/послуги, що вони надають. Така конкурентоспроможність ґрунтується на підтримці екологічно чистого середовища, збереженні природних ресурсів і культурної спадщини, а також на підвищенні свідомості туристів про важливість охорони довкілля та екологічної відповідальності. Проте сьогодні, незважаючи на проголошені стратегічні шляхи розвитку України та її регіонів у контексті реалізації Цілей сталого розвитку, питання впровадження моделі сталого розвитку в туристично-рекреаційній сфері регіону поки що не стоїть.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика впливу екологічних чинників на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери завжди була в центрі уваги вітчизняних дослідників, серед яких Я. С. Коробейникова [1], Т. І. Ткаченко [2]. Дослідженням конкурентоспроможності туристичної галузі займалися В. С. Кравців [3], П. В. Жук [3], С. П. Грабовенська [4], М. П. Мальська [5]. Чимало аналітичних праць містять систематизацію чинників розвитку туристично-рекреаційної сфери з позицій впливу на формування державних і регіональних стратегій. Проблеми та питання розвитку туристичної галузі висвітлено в наукових працях зарубіжних науковців Ж. Тіверса [6] та С. Уільямса [7].

У практичному зрізі постійно вдосконалюється методика розрахунку рівня конкурентоспроможності туристичної галузі країн світу та більш детального

аналізу компонент та індивідуальних індикаторів, які визначають цей рейтинг. Такі організації, як Всесвітня туристична організація (UNWTO), World Travel & Tourism Council (WTTC), European Travel Commission (ETC), McKinsey & Company, Deloitte, PwC та інші консалтингові компанії, проводять дослідження для оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів, використовуючи різні методи, показники та індикатори. World Economic Forum (WEF) публікує щорічний звіт «Travel and Tourism Competitiveness Report» (Звіт про конкурентоспроможність туризму та подорожей) [8], в якому вивчається конкурентоспроможність туристичної галузі різних країн.

Отже, оцінювання впливу екологічних чинників і прогнозування їхніх наслідків для конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону є постійним процесом, який вимагає відповідальності та сталого підходу. Глобальні перетворення, пандемія, військова агресія актуалізують питання оновлення регіональних стратегій сталого розвитку туризму в Україні та її регіонах, перегляду підходів до оцінювання впливу на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери різних чинників, зокрема екологічних, аналізу їх основних індикаторів.

Метою статті є визначення екологічних чинників, що впливають на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону, оцінювання їх з точки зору керованості та визначення передумов для забезпечення сталого розвитку регіону.

Основні результати дослідження. Екологічні чинники в туристично-рекреаційній сфері, по-перше, охоплюють екологічну стійкість туристичних об'єктів, збереження природних ресурсів, використання енергії, а також вплив на біорізноманіття та екосистеми. До основних елементів, які впливають на екологічну стабільність туристично-рекреаційної сфери, відносять: 1) збалансоване використання ресурсів (установлення відповідних правил та обмежень щодо експлуатації ресурсів, використання екологічно чистих технологій і принципів сталого розвитку); 2) збереження біорізноманіття (створення об'єктів природоохоронного призначення, здійснення контролю за незаконним полюванням і вирубкою лісів тощо); 3) зменшення рівня забруднення довкілля та обсягів утворення/накопичення відходів.

По-друге, екологічні чинники вимагають балансу між розвитком туризму та збереженням навколишнього природного середовища. Основні зв'язки між екологічними чинниками та конкурентоспроможністю туристично-рекреаційної сфери регіону є важливими для забезпечення сталого розвитку регіону. З іншого боку, збалансоване поєднання екологічної свідомості, збереження довкілля та задоволення туристичних потреб може позитивно вплинути на конкурентоспроможність регіону та забезпечити його сталий розвиток у туристичній сфері.

Екологічні чинники впливу на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону поділяють на керовані та некеровані. Причому керовані чинники є основою використання резервів на регіональному рівні. До цієї групи відносимо планування та управління – розроблення екологічних стратегій, планів, які спрямовані на збереження навколишнього природного середовища та екологічне використання рекреаційних ресурсів. Це може передбачати створення природоохоронних зон, управління потоками туристів і впровадження екологічних стандартів для туристичних підприємств. Важливим чинником цієї групи є екологічна освіта та свідомість – залучення місцевого населення, туристів і працівників туристичної галузі до екологічної освіти та свідомого споживання (через кампанії інформування, навчальні програми та взаємодію з місцевими спільнотами).

Некеровані екологічні чинники впливу на туристично-рекреаційну сферу (природні катастрофи, зміни клімату, екологічні зміни в природних екосистемах, вплив людської діяльності тощо) складно прогнозувати та контролювати.

У межах виконання науково-дослідної роботи «Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України: оцінка та шляхи підвищення» оцінено конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України, використовуючи загальнометодологічні підходи, якими послуговуються під час визначення індексів конкурентоспроможності подорожей і туризму (The Travel & Tourism Competitiveness Index, ТТСІ) [3].

Оцінювання впливу екологічних чинників на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону передбачало здійснення таких кроків: 1) збір та аналіз даних про екологічний стан регіону; 2) встановлення, як екологічні чинники впливають на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону; 3) визначення індикаторів екологічного впливу, які дають змогу кількісно оцінити стан довкілля та його вплив на конкурентоспроможність; 4) порівняння з іншими регіонами, щоб більш об'єктивно оцінити вплив екологічних чинників на конкурентоспроможність регіону.

Оцінювання проводилося за такими екологічними показниками: загальне водовідведення, скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у % до загального водовідведення, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, обсяги відходів I-IV класів небезпеки, накопичених протягом експлуатації. Ці показники відіграють важливу роль в усвідомленні того, наскільки регіон готовий до екологічних змін, з якими стикається туристично-рекреаційна сфера.

Вихідні дані показників і результати їхнього перетворення в безрозмірні величини представлено в табл. 1. Оцінювання відбувалось за шкалою від 1 (найгірше значення) до 7 (найкраще значення), що відповідає методиці визначення ТТСІ. Оскільки екологічні показники відносять до показників-дестимуляторів, за яких найкращим є мінімальне значення, вихідні змінні стандартизовано за формулою (1):

$$O_{ip.} = -6 \times \left(\frac{Z_p - Z_{\min.}}{Z_{\max.} - Z_{\min.}} \right) + 7 \quad (1)$$

де: $O_{ip.}$ – оцінка регіону за окремим індикатором; Z_p – числове значення даних вибірки за регіоном; $Z_{\min.}$ – мінімальне значення даних вибірки серед регіонів; $Z_{\max.}$ – максимальне значення даних вибірки серед регіонів.

Як бачимо, більшість регіонів України вирізнялись сприятливою екологічною ситуацією щодо розвитку туристично-рекреаційної сфери, підтверджуючи її значний нереалізований потенціал. Наприклад, у 2020 р. найбільш наближеними до високих значень оцінки екологічних показників були Волинська, Хмельницька, Житомирська, Херсонська та Чернівецька області. Натомість області Карпатського регіону демонструють суттєвий різнобіт: від індексу 6,8336 у Закарпатській області до 4,12285 – у Львівській (рис. 1). Ураховуючи, що ця оцінка визначає загальну стійкість природного середовища регіону, є можливість переглянути, конкретизувати та активізувати заходи, які дають змогу певною мірою уникнути вразливого для туризму та рекреації впливу некерованих екологічних чинників.

Проте повномасштабне вторгнення РФ призвело до значних втрат рекреаційних ресурсів у регіонах України, що кардинально змінило ситуацію щодо подальшого функціонування/розвитку туристично-рекреаційної сфери. Руйнівні наслідки для екосистем і природоохоронних територій звужують коло

Таблиця 1

Матриця нормованих значень показників та їх рангова оцінка у 2020 р.

Область	Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у % до загального водовідведення		Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення в розрахунку на 1 км ² території		Обсяг відходів I-IV класів небезпеки, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах у розрахунку на 1 км ² території		Індекс за показником	Рангова оцінка
	фактичне значення, млн м ³	індекс	фактичне значення, %	індекс	фактичне значення, т/км ²	індекс	фактичне значення, т/км ²	індекс		
I	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Вінницька	0	7	0	7	2,95	6,451	165,46	6,998	6,86225	6
Волинська	0	7	0	7	0,25	6,994	367,37	6,995	6,99725	1
Дніпропетровська	128	1	21,4	5,603	16,76	3,676	355660,26	1	2,81975	25
Донецька	76	3,4375	7,08	6,538	28,34	1,349	30194,57	6,491	4,45388	23
Житомирська	2	6,9063	3,28	6,786	0,39	6,966	189,18	6,998	6,91408	3
Закарпатська	3	6,8594	7,89	6,485	0,26	6,992	189,91	6,998	6,8336	9
Запорізька	12	6,4375	1,41	6,908	5,72	5,895	9975,95	6,832	6,51813	14
Івано-Франківська	1	6,9531	1,67	6,891	10,1	5,015	485,19	6,993	6,46302	16
Кіївська	2	6,9063	0,33	6,978	2,37	6,568	3401,72	6,943	6,84883	7
Кіровоградська	4	6,8125	12,12	6,209	0,43	6,958	189,08	6,998	6,74438	11
Луганська	34	5,4063	91,89	1	1,33	6,777	2129,66	6,965	5,03708	21
Львівська	123	1,2344	74,55	2,132	3,49	6,343	12962,41	6,782	4,12285	24
Миколаївська	21	6,0156	28,77	5,121	0,46	6,952	2379,27	6,961	6,2624	19
Одеська	25	5,8281	16,03	5,953	1,28	6,787	390,64	6,994	6,39053	17
Полтавська	2	6,9063	2,6	6,83	1,59	6,725	86810,89	5,536	6,49933	15
Рівненська	15	6,2969	26,32	5,281	0,5	6,945	1248,76	6,979	6,37548	18
Сумська	20	6,0625	44,44	4,098	0,88	6,867	1508,87	6,975	6,00063	20
Тернопільська	2	6,9063	6,45	6,579	0,69	6,906	44,28	7	6,84783	8
Харківська	13	6,3906	4,17	6,728	2,99	6,443	345,04	6,995	6,63915	12
Херсонська	2	6,9063	3,39	6,779	0,62	6,919	49,39	6,999	6,90083	4
Хмельницька	1	6,9531	2,22	6,855	0,88	6,867	460,19	6,993	6,91703	2
Черкаська	3	6,8594	3,79	6,753	2,46	6,549	359,1	6,995	6,7891	10
Чернівецька	2	6,9063	4,88	6,681	0,22	7	440,32	6,993	6,89508	5
Чернігівська	11	6,4844	14,67	6,042	0,66	6,912	285,72	6,996	6,6086	13
м. Київ	16	6,25	2,5	6,837	30,08	1	90491,33	5,474	4,89025	22
max значення	128		91,89		30,08		355660,26			
min значення	0		0		0,22		44,28			

Джерело: розраховано автором за даними [9].

Рис. 1. Регіональні особливості індексу екологічних чинників у 2020 р.

Джерело: побудовано автором.

потенційних туристичних зон. Екологічні наслідки тільки від підриву Каховської ГЕС зумовили значне зменшення рекреаційних можливостей усіх без винятку регіонів південної України. Несприятлива санітарна ситуація суттєво ускладнює відновлення туризму на чорноморському узбережжі в найближчій перспективі.

Оцінювання впливу екологічних чинників і прогнозування їхніх наслідків для конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону в умовах війни й поствоєнного періоду є складним і багатогранним завданням. Важливо детально дослідити та оцінити екологічний стан регіону перед, під час і після конфлікту, щоб зрозуміти його потенційні проблеми та можливості відновлення.

Оцінюючи вплив екологічних чинників на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону в умовах війни, важливо враховувати широкий спектр аспектів, включно з втратою природних ресурсів, забрудненням довкілля, втратою біорізноманіття, руйнуванням інфраструктури та зміною іміджу регіону. Крім того, потрібно прогнозувати та враховувати вплив цих чинників на туристичний попит, ставлення туристів до екологічності та сталості, а також на відновлення та розвиток туристичного продукту.

У поствоєнний період важливо приділити увагу відновленню екосистем, забезпеченню екологічної сталості та розвитку екотуризму. Інвестиції в інфраструктуру, вдосконалення законодавства щодо охорони довкілля, проведення освітніх кампаній та сприяння участі місцевих громад у прийнятті рішень – це лише окремі заходи, які можуть сприяти відновленню та підвищенню конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону.

Оцінювання впливу екологічних чинників на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери як під час війни, так і в поствоєнний період може здійснюватися з різних позицій:

1. Пошкодження природних ресурсів та екосистем: війна може призвести до значних пошкоджень об'єктів навколишнього природного середовища

- та екосистем. Це може вплинути на привабливість регіону для туристів. У такому разі відновлення та охорона природних ресурсів стають важливими завданнями після війни для забезпечення сталої та екологічно відповідальної туристичної пропозиції.
2. Забруднення довкілля: наслідки війни можуть призвести до забруднення довкілля через використання зброї, вибухівки та інші дії. Це може негативно позначитися на якості довкілля та здоров'ї мешканців, а також стати перешкодою для розвитку туризму. Відновлюючи регіон, важливо приділити увагу очищенню та відновленню забруднених ділянок, а також упровадженню екологічно чистих технологій і практик у туристичній сфері.
 3. Втрата біорізноманіття: війна може призвести до втрати біорізноманіття через знищення природних екосистем, убивство тварин та інші негативні наслідки. Це може вплинути на екотуризм, який базується на спостереженні за дикими тваринами, екскурсіях до заповідників та інших природоохоронних територій. Втрата біорізноманіття може зменшити привабливість регіону для екотуристів і призвести до зменшення туристичного попиту.
 4. Перебудова туристичної ідентичності: війна може змінити сприйняття та імідж регіону серед туристів. Популярні раніше туристичні напрямки можуть втратити привабливість через негативне сприйняття, асоційоване з воєнними подіями. Відновлення репутації та побудова нового іміджу регіону можуть вимагати інтегрованого маркетингу.

Припускаємо, що після війни конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону може поступово зростати залежно від ефективності проведених заходів відновлення та розвитку. На початковому етапі можуть спостерігатися обмеження та певна обережність з боку туристів, але з часом, за умови стабілізації ситуації та відновлення довіри, туристичний потік може знову зрости.

Для досягнення сталого розвитку туристично-рекреаційної галузі належить використовувати різноманітні методи та стратегії, такі як:

- забезпечення сталого використання природних ресурсів;
- застосування екологічно чистих технологій та матеріалів у готельній та іншій туристичній інфраструктурі;
- розвиток екотуризму та інших форм туризму, що сприяють збереженню природного середовища та привертають увагу до екологічних питань;
- застосування системи відновлення екосистем і мінімізація відходів;
- розвиток екологічного управління туризмом, який охоплює визначення найкращих практик і введення екологічних принципів у процес управління туризмом;
- проведення заходів з екологічної освіти серед місцевого населення та туристів, що сприятиме формуванню екологічної свідомості та поведінки.

Висновки. Отже, екологічні чинники, ключовими з яких є збереження природного середовища, екологічно відповідальні практики та сталий розвиток, суттєво впливають на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону. Правильно оцінюючи та враховуючи екологічні чинники, регіон може вирішувати проблеми та пристосовуватися до змін, що дає змогу зберегти та покращити конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери. Утім, екологічні чинники в умовах війни та після неї можуть мати тривалі та серйозні наслідки для туристично-рекреаційної сфери. Руїнування інфраструктури, забруднення довкілля, утрата природних ресурсів і біорізноманіття можуть потребувати значних зусиль для відновлення.

Забезпечення ефективного розвитку туристично-рекреаційної сфери в умовах війни та поствоєнного періоду вимагає реалізації низки заходів: розроблення

довгострокової стратегії розвитку туризму та рекреації, урахуваючи екологічні аспекти; співпраця з міжнародними організаціями та фондами, щоб забезпечити потрібну фінансову та технічну підтримку для відновлення/розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури, а також для здійснення екологічних заходів; посилення співпраці та координації між різними зацікавленими сторонами, такими як урядові органи, місцеві громади, туристичні оператори та громадські організації; проведення детальної інвентаризації природних ресурсів, екосистем і культурної спадщини регіону тощо.

Список використаних джерел

1. Коробейникова Я. С. Екологічні проблеми території туристичних дестинацій. *Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування*. 2013. № 1(7). С. 91-94.
2. Ткаченко Т. І. *Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу*. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. 537 с.
3. *Оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону: методичні рекомендації* / ред. В. С. Кравців, П. В. Жук; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2022. 22 с.
4. Грабовенська С. П. *Конкурентоспроможність територіальних ринків туристичних послуг в Україні*: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2017. 199 с.
5. Мальська М. П. *Міжнародний туризм і сфера послуг*. Київ: Знання, 2008. 661 с.
6. Tivers J., Rakic T. *Narratives of Travel and Tourism*. Farnham: Ashgate Publishing, Ltd., 2012. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315597355/narratives-travel-tourism-tijana-rakic-jacqueline-tivers>
7. Williams S. *Tourism: the nature and structure of tourism. Critical Concepts in the Social Sciences*. London: Routledge, 2004. 1575 p.
8. Uppink L., Soshkin M. Travel & Tourism Development Index 2021: Rebuilding for a Sustainable and Resilient. *World Economic Forum*: Website. 2021. URL: <https://www.weforum.org/reports/travel-and-tourism-development-index-2021>
9. *Довкілля України. 2020*: стат. зб. Київ: Державна служба статистики України, 2021.

References

1. Korobeynykova, Ya. S. (2013). Ekologichni problemy terytoriy turystychnykh destynatsiy [Environmental problems of the territories of tourist destinations]. *Ekologichna bezpeka ta zbalansovane resursokorystuvannya – Environmental safety and balanced resource use*, 1(7), 91-94. [in Ukrainian].
2. Tkachenko, T. I. (2006). *Stalyi rozvytok turyzmu: teoriya, metodolohiya, realiyi biznesu [Sustainable development of tourism: theory, methodology, business realities]*. K.: Kyiv National University of Trade and Economics. [in Ukrainian].
3. Kravtsiv, V. S., & Zhuk, P. V. (Eds.) (2022). *Otsynuyannya konkurentospromozhnosti turystychno-rekreatsinyoyi sfery rehionu [Evaluation of the competitiveness of the tourism and recreation sphere of the region]: Methodological recommendations*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
4. Hrabovenska, S. P. (2017). *Konkurentospromozhnist' terytorial'nykh rynkiv turystychnykh posluh v Ukraini [Competitiveness of territorial markets of tourist services in Ukraine]*. Ph.D. in Econ. Dissertation, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine. [in Ukrainian].
5. Malska, M. P. (2008). *Mizhnarodnyy turyzm i sfera posluh [International tourism and the sphere of services]*. Kyiv: Knowledge. [in Ukrainian].
6. Tivers, J., & Rakic, T. (2012). *Narratives of Travel and Tourism*. Farnham: Ashgate Publishing, Ltd. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315597355/narratives-travel-tourism-tijana-rakic-jacqueline-tivers>
7. Williams, S. (2004). *Tourism: the nature and structure of tourism. Critical Concepts in the Social Sciences*. London: Routledge.
8. Uppink, L., & Soshkin, M. (2021). Travel & Tourism Economic Impact. *World Economic Forum*: Website. Retrieved from https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_Tourism_Development_2021.pdf
9. *Dovkillya Ukrayiny [Environment of Ukraine]*: Statistical publication (2021). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian].

Kolodiychuk I. A. Environmental factors influencing the competitiveness of the regional tourism and recreation sphere.

The article emphasizes the significant role of environmental factors in the development of sustainable tourism. The essence of the competitiveness of the tourism and recreation sphere in the context of the environmental component is determined. The purpose of the article is to determine the environmental factors influencing the competitiveness of the

**Екологічні чинники впливу на конкурентоспроможність
туристично-рекреаційної сфери регіону**

tourism and recreation sphere of the region, evaluate them from the point of view of manageability, and determine the prerequisites for ensuring the sustainable development of the region. The main elements influencing the ecological stability of the tourism and recreation sphere are substantiated. Groups of managed and unmanaged environmental factors influencing the competitiveness of tourism and recreation are identified. The assessment of the competitiveness of the tourism and recreation sphere of the regions of Ukraine is based on the general methodological approaches used in the calculation of the travel and tourism competitiveness indices (The Travel & Tourism Competitiveness Index, TTCI). An algorithm and environmental indicators are defined. The results of the assessment of the impact of environmental factors on the competitiveness of the tourism and recreation sphere are presented. The article points out that in the conditions of the war and the post-war period, the assessment of the impact of environmental factors and the forecasting of their consequences on the competitiveness of the tourism and recreation sphere of the region is complicated by the need to carry it out from different positions: damage to natural resources and ecosystems; environmental pollution; loss of biodiversity; reconstruction of tourist identity. The following methods and strategies are proposed to contribute to the achievement of ecological development of the tourism and recreation industry: ensuring the sustainable use of natural resources; using environmentally friendly technologies and materials in hotels and other tourist infrastructure; developing ecotourism and other forms of tourism that contribute to the preservation of the natural environment and draw attention to environmental issues; applying the system of ecosystem restoration and waste minimization; developing ecological management of tourism; conducting environmental education among the local population and tourists.

Keywords: tourism and recreation sphere, competitiveness, evaluation, ecological stability of tourism, environmental factors, region, sustainable development.

Колодійчук Ірина Анатоліївна – доктор економічних наук, старший науковий співробітник відділу регіональної екологічної політики та природокористування ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: ira1166@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5110-3905>).

Kolodiychuk Iryna Anatoliyivna – Dr.Sci. (Econ.), Senior Researcher of the Department of regional ecological policy and environmental management of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Надійшло 01.06.2023 р.